

a mohlo by mít v zápětí jeho porušení. Prikáže-li se však jednotlivým dětem zákonný díl povinný, mají rodiče právo ostatním jměním svým dle svého uvážení naložit a je všem svým dětem rovným dílem zůstaviti.

Scelování pozemků viz Komasa ce.

Sčítání lidu.

I. Účel a význam.

Sčítání lidu tvoří především důležitý základ statistiky, neboť jím mají býti statistická data v různých oborech shromážděna a dle určitého systému sestavena. Sčítání lidu jest dále pro státní správu přímo příkazem nutnosti. Sčítáním lidu má býti zjištěno větší nebo menší rozmnožení obyvatelstva, větší nebo menší počet úmrtí a sňatků, zkrátka pohyb populace ve státě jako celku i v jednotlivých jeho částech. Duševní život vyžaduje zjištění procentualního dílu obyvatelstva, které bere podílu na vyučování a národním vzdělání, na vyšších vědeckých studiích a na veřejných ústavách vyučovacích a vzdělávacích. Sčítání lidu slouží dále též v ohledu politickém ku zjištění voličů a úpravě voleb do různých sborů zastupitelských, k účelům vojenským a finančním, jakož i celé řadě jiných účelů veřejných.

II. Dějinný vývoj.

Sčítání lidu vyskytuje se již v dobách nejstarších. Již u Židů bylo za různými účely konáno sčítání lidu, a IV. kniha Mojžíšova se přímo označuje jako »Numeri« a poukazuje k tomu, že v první řadě tomuto účelu jest věnována. V Římě byl již od dob Servia Tullia konán každých 5 let census k účelům vojenským a berním a byli k tomu cíli zvláštní úřadové zřízení (censoři).

V Německu bylo v různých městech sčítání lidu od 15. století již častěji předsevzato, tak na př. v Norimberku v r. 1449, v Štrassburku v r. 1473. Vývoj branného systému, organizace bernictví a konsolidace státního ústrojí v jednotlivých zemích nutně vyžadovaly častějšího sčítání lidu. K tomu družilo se působení církve, jejíž t. zv. tabelky duší tvořily z počátku základ pro sčítání lidu.

V rakouských zemích dědičných bylo v r. 1754 předsevzato za spolupůsobení duchovních správců a politických vrchností první řádné sčítání lidu, známé pod názvem »konsignace duší«. Již koncem 18. stol. bylo sčítání lidu systematicky spořádáno; sčítání lidu upravené v duchu nyní uznaných zásad počíná však teprve v 19. století. Za vzor tu sloužily Spojené státy Severoamerické, v jejichž ústavě ze dne 17. září 1787 jest obsaženo ustanovení, že se má census odbyvati každých 10 let počínajíc rokem 1790. Avšak i výsledky sčítání lidu v první polovici 19. stol. provedených byly ještě nedostatečné a neodpovídaly nikterak zásadám statistiky. Znenáhla však nahromadilo se dostatek bohaté látky a zkušeností, na jejichž základě konečně bylo možno přistoupiti k přiměřenější úpravě tohoto důležitého institutu.

Především, pokud jde o otázku, jaký materiál se má sčítáním lidu opatřiti, hájila statistika zásadu, že zbytečné okolnosti mají býti pominuty, aby sčítání lidu se nestalo břemenem pro obyvatelstvo, a že se nemá tudíž vztahovati na otázky, jichž zodpovědění by mohlo jednotlivce v jejich soukromých poměrech poškoditi nebo jejich cti na újmu býti, jako na př. otázky týkající se nemanželských porodů, konkubinátů, bezúhonnosti života atd.; rovněž se objevila dále nutnost míti náležitý zřetel na rozdíl mezi

městy a venkovem; ohledně obyvatelstva konečně položen důraz na rozdíl mezi faktickým a právním obyvatelstvem, mezi tuzemskými státními příslušníky a usedlíky a mezi obyvatelstvem cizím a pod.

III. První rakouský zákon o sčítání lidu platný pro celou monarchii byl vydán dne 23. března 1857 č. 67 ř. z.; tento zákon však vykazoval četné podstatné nedostatky, tak že se záhy pocítovala potřeba důkladné reformy, kterouž provedl nyní platný zákon o sčítání lidu ze dne 29. března 1869 č. 67 ř. z., jenž v podstatě požadavkům moderní statistiky vyhověl.

Dle tohoto zákona mají býti sčítáním lidu tyto momenty zjištěny:

1. veškeré přítomné i nepřítomné obyvatelstvo. K obyvatelstvu přítomnému náleží obyvatelstvo, jak tuzemské, tak i cizí, k nepřítomnému toliko obyvatelstvo domácí. K domácímu obyvatelstvu pak cítají se nejen ti, kdo v té které tuzemské obci mají právo domovské, nýbrž i ti v obci přítomní rakouští státní občané, o nichž není známo, do které obce dle zákona o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 domovským právem přísluší (§ 14 cit. zák.). Zjištění v místě přítomného obyvatelstva jest, jak se samo sebou rozumí, daleko snazší, než zjištění obyvatelstva nepřítomného.

2. Osobní poměry: Sem náleží pohlaví, věk, náboženství, stav, domovská příslušnost, povolání, zaměstnání.

a) K zjištění věku má býti udán rok a den narození a to, nelze-li tak učiniti s úplnou přesností, má býti udán rok a den narození alespoň, pokud možná, přibližně. Stavem vyrozumívají se momenty, zda-li osoba, o níž jde, jest svobodná, ovdovělá nebo zda-li jest ve svazku manželském a žije-li snad v manželství rozvedeném nebo rozloučeném.

b) Cizinci (cizozemci) mají ovšem udati též svoji státní příslušnost.

c) Rakouský zákon o sčítání lidu žádá též udání náboženství; v některých státech se vzhledem k náboženské svobodě a z ohledů na volnost svědomí udání náboženského vyznání nežádá.

d) V některých státech se dále vyšetřuje při sčítání též stupeň vzdělání a žádá se pak udání školy, kterou kdo navštěvoval. Rakouský zákon o sčítání lidu však tento bod pominul.

3. K tělesným vadám sluší při sčítání lidu (i dle rakouského práva) přihlížeti, tudíž má býti vyznačeno, kdo jsou slepí a hluchoněmí.

4. Řeč: Zde se točí otázka o základní zásadu, zdali se má přihlížeti k řeči mateřské či k řeči obcovací; rakouský zákon o sčítání lidu žádá udání řeči obcovací, kteréžto označení se ovšem nekryje vždy s národností.

5. Povolání a způsob výdělků: Má-li některá osoba více zaměstnání, buďtež udána všechna, rovněž budiž vyznačeno, zdali kdo má postavení samostatné či je-li v poměru služebném.

IV. Řízení při sčítání.

1. Sčítání děje se dle míst a obcí a to tím způsobem, že obce, venkovské statky a politické úřady provedou sčítání dle obydlených budov a dále v těchto dle jednotlivých obydlí. Toliko sepsání osob v aktivní službě vojenské stojících jest přenecháno úřadům vojenským; v aktivní službě vojenské však nejsou vojenští pensisté a vojenské osoby, které ze služby vojenské vystoupily podrževše vojenský charakter, civilní osoby ke stavu vojenských ústavů náležející (§ 29), řadové mužstvo na trvalé dovolené,

důstojníci a mužstvo zálohy a zeměbrany, patentální a reservační invalidi mimo vojenské invalidovny žijící.

2. Písemné sčítání ohlašovacími lístky: Tohoto způsobu sčítání se užívá toliko v hlavních městech zemských a v oněch větších místech, kde sčítání obcím jest úplně svěřeno a kde zároveň politický úřad, slyšev obecního starostu, uzná tento způsob sčítání za přiměřený místním poměrům.

a) V obcích, kde se děje sčítání ohlašovacími lístky, má obecní starosta potřebné blankety v čas dodati všem majitelům domů nebo jich zřízcům pro jich nájemníky, dále všem klášterům, nemocnicím, akademiím, ústavům vychovávacím a pod. Každý držitel obydlí jest povinen ohlašovací lístek vyplniti; jednotlivé osoby, které mají vlastní obydlí, se pokládají za držitele obydlí, nikoli však ti, kdo v domě nebydlíce mají tam toliko místnost obchodní nebo živnostenskou (nař. min. vn. ze dne 9. srpna 1890 č. 162 ř. z.).

b) K ohlašovacímu lístku mužských tuzemců, kteří v roce, kdy sčítání se provádí, nebo v některém z příštích let až včetně do sčítání nejbližšího dokonají 20. rok svého věku, budiž připevněn výtah z křestní matriky, jenž nepodléhá kolku a musí býti bezplatně vydán, nebo ověřený opis křestního listu tohoto tuzemce; opatření toto odpadá, stalo-li se tak již při sčítání dřívějším.

c) Majitel domu nebo jeho zřízenec má vyplněné ohlašovací lístky ode všech nájemníků sebrati, a bydlí li sám v domě, i svůj ohlašovací lístek připojiti, načež má všechny tyto lístky v předepsané obálce sešiti a je takto obecnímu starostovi v ustanovené lhůtě odevzdati.

d) Obecní starosta se přesvědčí o tom, zdali ohlašovací lístky jsou úplně a řádně vyplněny, postará se o případné jich rychlé doplnění neb opravení a dá všechny pak do společné obálky zvlášť k tomu ustanovené. Pokud se lístky nezkoušejí všechny šetřením od domu k domu konaným, má obecní starosta vybrati alespoň tolik lístků, mnoho-li za dobré uzná, a má se o jich správnosti přímo v domě nebo jinakým vhodným způsobem přesvědčiti.

e) Obecní starosta má z přezkoušených ohlašovacích lístků sestaviti přehled místní a, skládá-li se obec z více míst, z jednotlivých místních přehledů přehled obecní; konečně má všechny tabulky podepsati. Skládá li se obec toliko z jediného místa, odpadá přehled obecní, poněvadž pak platí přehled místní zároveň za přehled obecní.

3. Ústní sčítání archy sčítacími: V obcích, kde se neděje sčítání ohlašovacími lístky, vyplní sčítací archy na základě ústních údajů hlav rodin a jednotlivých osob samostatně žijících sčítací komisař, jež obec pod vlastní zodpovědností si zřídí (§ 23 cit. zák.).

4. Sčítací kniha: O každém místě se ze sčítacích archů nebo z ohlašovacích lístků a místního přehledu zřídí sčítací kniha, jež se uschová u politického úřadu okresního.

V. Doba sčítání.

a) První sčítání lidu bylo předsevzato v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených v roce 1870 vzhledem ke stavu ze dne 31. prosince 1869. Druhé sčítání bylo provedeno dle stavu ze dne 31. prosince 1880 a má se na dále předsevzítí vždy po 10 letech (čl. I. a III. úvod. zák. k zákonu o sčítání lidu).

- b) Sčítání má býti skončeno v každé obci během měsíce ledna.
 c) V únoru a březnu mají býti sestaveny přehledy místní a obecní, v dubnu a květnu přehledy okresní.
 d) V červnu pak mají býti veškeré okresní přehledy, vojenské seznamy, podání a pozdější snad zprávy zaslány statistické ústřední komisi (§ 35).

VI. Spolupůsobení úřadů.

1. Okresní hejtmanství mají bděti nad tím, aby obce a venkovské statky práce při sčítání lidu jim svěřené správně provedly.

2. Obce a venkovské statky jsou povinny k žádosti okresního hejtmanství potřebná vysvětlení a zprávy podati nebo nutné opravy provésti.

3. Prohlásí-li obce nebo venkovské statky, že práce jim zákonem uložené vykonati nemohou, nebo nevykonají-li je ve lhůtě stanovené nebo způsobem dostatečným, má okresní hejtmanství výkon těchto prací uložiti svému úředníku nebo jinému způsobilému orgánu na útraty dotyčné obce nebo venkovského statku (§ 28 cit. zák.).

4. Okresní hejtmanství sestaví z jednotlivých přehledů obecních přehled okresní, jež předloží pak politické vládě zemské; jeví-li se u porovnání s posledním sčítáním značné zmenšení nebo rozmnožení obyvatelstva nebo nastane-li značná změna ve stavu dobytka, má okresní hejtmanství ve zvláštní zprávě příčiny toho vyložiti a vysvětliti.

5. Zemská vláda konečně předloží okresní přehledy i s vojenskými seznamy statistické centrální komisi, kteráž sestaví pak

6. přehledy o jednotlivých zemích jakož i o celém státě a uveřejní výsledky veškerého sčítání, jakož i speciální místní repertoria pro jednotlivé země, v nichž uvedeny jsou při každé obci její části a počet obyvatelstva.

VII. Spolupůsobení vojenských úřadů. Velitelé oddílů a ústavů vojenských mají uložiti účetním kancelářím zřízení seznamů o všech osobách jsoících v aktivní službě vojenské a to i o těch, které dne 31. prosince snad dočasně jsou nepřítomni. Podobné seznamy mají býti sestaveny o osobách příslušejících k vojenským úřadům a vojenskému štábu jakož i o izolovaných důstojnících. Osoby, jsoící v aktivní službě vojenské, jakož i civilní osoby náležející ke stavu vojenských ústavů, které nejsou zapsány ve zmíněných seznamech vojenských, mají při sčítání podati buď ohlašovací lístky nebo mají býti zaneseni do zápisních archů, které vedou orgány civilní. Tyto úhrnné seznamy vojenské se pak předloží představenému generálnímu nebo vojenskému velitelství, kteréž je svými poznámkami doplní a zašle dotyčnému politickému úřadu zemskému (§ 29 cit. zák.).

VIII. Sčítání nepřítomných státních příslušníků rakouských.

Sem náležejí:

1. ti, kdo se zdržují v královstvích a zemích koruny uherské a
2. v těch cizích státech, v nichž monarchie jest vyslanci nebo konsuly zastoupena, nebo konečně
3. kdo, jsouce ve vojenské službě, jsou ke službě přikázáni v místě v cizině se nacházejícím.

Sčítání těchto nepřítomných osob provede se tím způsobem, že se ministerstvo vnitra za tím účelem obrátí v prvním případě na uherské ministerstvo zemské, v případě druhém na ministerstvo zahraničních záležitostí a v případě třetím konečně na říšské ministerstvo války. Zprávy takto nabytých má býti pak při sestavování přehledů o jednotlivých zemích přiměřeně užito.

IX. Sčítání dobytka.

Zároveň při sčítání obyvatelstva má býti také zjištěn počet jednotlivých domácích užitečných zvířat (čl. II. úvod. zák.).

X. Číslování budov.

1. Toto opatření slouží jako pomůcka sčítání všech obytných stavení.

2. Čísly mají býti opatřeny též domy o samotě stojící, odlehlé lesní a alpské chatrče atd., jakož i takové budovy, jež toliko po jistý čas jsou obydleny.

3. Nově zřízené obytné stavení, i když se nachází mezi budovami, jež jsou čísly opatřeny, označí se číslem nejbližší následujícím a v městech a místech, kde jsou domy číslovány dle ulic, nejbližší následujícím číslem po těch, jež již v ulici (na náměstí) jsou. Byla-li však tam, kde číslo jest uprázdňeno, budova zřízena, má obdržeti číslo uprázdňené.

4. Náklad na číslování nese majitel domu.

5. Obec může za účelem konformity číslování vydati přiměřená nařízení.

6. U vchodu a východu z obce má na přiměřeném místě na náklad obce býti zřízena tabulka (místní tabulka), jež má býti stále v čitelném stavu udržována. Tato tabulka má obsahovati jméno místa, obce a politického okresu a v místech, která leží v pohraničním okresu celním, má i tato okolnost býti výslovně vyznačena. Politický úřad zemský určí, ve kterých zemských jazycích mají tyto tabulky býti zřízeny. Obecní starosta jest zodpověden za zachování těchto předpisů a má též nad jich zachováním bdíti (§ 1—10 cit. zák.).

XI. Tresty na přestupky zákona o sčítání lidu.

Kdo se vyhne sčítání nebo udá něco nepravého nebo vůbec jinak poruší povinnost tímto zákonem mu uloženou, má býti od příslušného úřadu potrestán se zřetelem na okolnosti pokutou od 1 do 20 zl. ve prospěch ústavu chudých obce, v případě, že by pokutu zapraviti nemohl, vězením až do 4 dnů. Spadal-li by však tento skutek pod ustanovení trestního zákona, má býti dle tohoto postupováno (§ 30 cit. zák.).

Sebevražda.

I. Část všeobecná.

Sebevražda jest vědomé, násilné usmrcení vlastního života. Motivy tohoto činu jsou rozličny. Statistika sebevražd dokazuje, že nejvíce případů sebevražd ve stavu nepřičetnosti se páše. To stává se tím, že pomatení zastře ducha anebo tím, že prudké a mocné dojmy působí na rozhodnutí sebevrahovo tou měrou, že zbaví ho úplně svobody v jednání. Sebevražda neschvalovala se nikdy, ať si nastala z jakýchkoli pohnutek; jest však naprosto nemravnou a zavržitelnou, zavržá-li k ní podnět neřest nebo zločin, má-li původ ve zbabělosti nebo slabosti, která nedovede odvrátiti nebo snéstí neštěstí.

II. Sebevražda pojímala se v dobách starších jako delikt; podle církevního práva odpírá se úmyslnému sebevrahovi za trest křesťanský